

Van de redactie

Dit is de 43e uitgave van de Historische Vereniging Bergambacht.

Achtereenvolgens komen in dit nummer aan de orde:

- 1 Mededelingen bestuur en redactie pag.1
- 2 Hendrik Christian Scharff (door Matthijs Graafland) pag. 4
- 3 Dorpsbranden in Bergambacht (door Roel Botter) pag. 11
- 4 Financieel jaaroverzicht 2020 pag 27

Mededelingen bestuur en redactie

Na een lange gedwongen pauze kon het bestuur begin juli eindelijk weer samenkomen. Het was goed om elkaar 'live' te spreken en te zien hoe en waar we onze activiteiten weer kunnen oppakken. Concrete data van lezingen en andere activiteiten kunnen nog niet altijd worden gegeven. Dit vanwege beschikbaarheid van zaalruimte en voorschriften van overheidswege. We houden u op de hoogte.

Van Matthijs Graafland ontvingen we weer een bijzonder interessante bijdrage. Dit keer over een ontbrekende naam in het rijtje huisartsen en verloskundigen zoals dat tot nu toe bekend was uit de onderzoeken en boeken van Dick Blanken. Dat brengt ons er tevens toe om er bij onze lezers nogmaals op aan te dringen niet te schromen artikelen in te sturen. Wij willen graag een lezenswaardig blad blijven maken en dan

zijn interessante artikelen onmisbaar. Heeft u geschikte kopij, stuur het ons a.u.b!

Van 8 juli t/m 8 augustus wordt de 'Herman de Manmaand' georganiseerd in de regio. In Het Kontakt is hier al aandacht aan besteed en via Google is hierover op internet een schat aan informatie te vinden. Geboren in 1898 als Salomon Herman Hamburger in een Joods gezin heeft hij geruime tijd in Woerden en Benschop gewoond.

Herman de Man 1898-1946

Hij was, zoals bekend, een schrijver van literaire streekromans die zich o.a. afspeelden in de Lopiker- en Krimpenerwaard. Ook in Bergambacht wordt hier aandacht aan besteed. Er wordt o.a. in de HOP een expositie aan de schrijver gewijd. Verder is er een 5-tal fietsroutes uitgezet door Het land van Herman de Man. Kijkt u voor info op: www.hermandeman.nl

Op 3 augustus a.s. zal de hr. F. Oostrom in het kader van de Herman de Manmaand in de bibliotheek een lezing geven over oude boerderijen. Zie verder onder het kopje **HOP-nieuws**.

Op 3 oktober 2021 is het precies 100 jaar geleden dat tijdens De Grote Brand een groot deel van de toenmalige dorpskom in vlammen opging. Veel gezinnen werden dakloos en ook de Openbare Lagere School werd een prooi van het vuur. De Gemeente Krimpenerwaard gaat deze ramp herdenken in de 'Week van de Veiligheid' op zaterdag 9 oktober

a.s. Ook de HVB werkt hieraan mee d.m.v. het beschikbaar stellen van fotomateriaal uit het archief en het samenstellen van een boekje. De kosten hiervan zijn voor rekening van de Gemeente Krimpenerwaard. De activiteiten op deze dag zullen worden bekend gemaakt via Het Kontakt en social media.

In dit nummer een uitgebreid artikel over deze en andere grote branden die het dorp en haar bewoners hebben geteisterd.

PLUS-actie

De HVB heeft zich aangemeld bij PLUS-supermarkt Van der Vlist als deelnemer in de actie 'Spaar je club gezond.' Deze actie loopt van 5 sept. 2021 t/m 13 november.

Nieuw lid

We verwelkomen de heer W. Slingerland als nieuw lid. De vereniging telt op dit moment 149 leden.

Onthulling 'Kaakplaquette.'

De onthulling van de plaquette op de plek waar ooit de schandpaal stond en ook wel De Kaak werd genoemd, vindt plaats op vrijdag 17 sept. 2021 om 15.30h op de hoek van de Burgem. Uilkensstraat en de Raadhuisstraat door wethouder Leon de Wit.

ALV

De Algemene Ledenvergadering is gepland op donderdag 28 okt. In De Schakel. Na de pauze een fotopresentatie of lezing over de brand van 1921 door Roel Botter. Een en ander hangt natuurlijk af van de ontwikkelingen m.b.t. de regelgeving bij samenkomsten door de overheid. Aanvang 20.00h, zaal open 19.30h.

Hop-nieuws

De tentoonstelling Meten is Weten is tijdelijk verwijderd om plaats te maken voor een expositie over de schrijver Herman de Man. In de vitrine vindt u o.a. 2 zeldzame 1^e drukken van de romans Aardebanden en Weideweelde. Meten is Weten komt hierna weer terug.

Op 3 augustus houdt de hr. F.W. Oostrom een lezing over oude boerderijen i.h.k.v. de Herman de Man activiteiten. Aanvan 19.00h . Aanmelden vooraf bij de bibliotheek is noodzakelijk. (zie hieronder)

Op dinsdag 12 oktober houdt Roel Botter een lezing/presentatie over De Grote Brand en andere branden in Bergambacht. Aanvang 19.00h . Aanmelden vooraf bij de bibliotheek is noodzakelijk.

info@debibliotheekkrimpenerwaard.nl

Door Matthijs Graafland

HENDRIK CHRISTIAN SCHARFF1815-1869

-arts en letterkundige-

JACOB JAN THEODOOR SCHARFF1841-1869

-predikant en letterkundige-

1. Inleiding

Op 17 februari 1843 werd in Bergambacht een jongen geboren die de naam Gerrit kreeg. Zijn moeder was de werkster Maria Schilt. De plaatselijke geneeskundige, tevens verloskundige Hendrik Christian Scharff begeleidde de bevalling. Hij toog een dag later naar het

Rechthuis dat was gevestigd in de 'hoge kamer' van de plaatselijke herberg, op de hoek van de huidige Raadhuisstraat en de Burgemeester Uilkensstraat, om de pasgeboren Gerrit aan te geven. Als getuige nam hij Arie Arieszoon Blanken, broodbakker, mee. Normaal is zo'n aangifte een klusje voor de vader, maar Maria was ongehuwd. Een jaar later trouwde ze alsnog en de echtgenoot, Arie den Ouden, erkende Gerrit als zijn eigen kind.

Schilt, Den Ouden en Blanken zijn namen die ons wel vertrouwd in de oren klinken; deze namen komen nog steeds in Bergambacht voor, maar de naam van geneeskundige H.C. Scharff zal voor de meesten van ons volslagen onbekend zijn. Toch is deze man enige jaren 'genees- en heelkundige' geweest in ons dorp. Dick Blanken, een directe nazaat van genoemde getuige Arie Arieszoon Blanken, die in zijn boek *Uit Bergambachts verleden* aandacht besteedt aan de geschiedenis van de gezondheidszorg in Bergambacht noemt de meeste artsen die in de loop der jaren hier gepraktiseerd hebben, maar Scharff komt in zijn verhaal niet voor. Dat gat moet gevuld worden. De gegevens zijn schaars, maar ze geven op zich en in hun context voor geïnteresseerden aardige informatie.

De chirurgijn

Gezondheidszorg

De geboorte van Gerrit Schilt onder leiding van verloskundige Scharff is zo'n gegeven op zich, maar deze gebeurtenis vond plaats in een context van gezondheidszorg die al een lange geschiedenis kende. Daarom eerst een kort historisch overzicht op hoofdlijnen:

Zolang er mensen zijn op aarde is er al sprake van zorg voor zieke mensen. Nu is de wettelijk geregelde gezondheidszorg, uitgeoefend door professionals, de aangewezen instantie om zich hier mee bezig te houden, maar dat is niet altijd zo geweest. In onze vroegste geschiedenis werd er verzorgd en verpleegd door naasten, veelal familieleden. De medische handelingen beperkten zich voornamelijk tot wassingen, wondverzorging en het toepassen van kruidenpreparaten. In de vroege middeleeuwen waren vooral kloosters de centra voor gezondheidszorg. De medische handelingen bleven beperkt omdat er van medische *wetenschap* nauwelijks sprake was. In de late middeleeuwen werd de zorg voor zieken een burgerlijke aangelegenheid en verschenen er in de steden gasthuizen, de voorlopers van onze moderne ziekenhuizen. In de periode na de middeleeuwen, de Renaissance, is er voor het eerst sprake van een serieuze ontwikkeling van de medische wetenschap. De uitvinding van de boekdrukkunst heeft daar een essentiële rol in gespeeld. Toch bleef ook in deze tijd de ziekenzorg beperkt. Pas vanaf 1800 zien we versnelde ontwikkelingen door belangrijke ontdekkingen in de medische wetenschap. Het belang van hygiëne en schoon drinkwater werd onderkend. Ook werden er vaccins ontwikkeld die de mens tegen allerlei, tot dan toe vaak dodelijke ziekten, beschermden. Zeker zo belangrijk was dat de toegang tot goede medische zorg niet beperkt bleef tot de welgestelden, maar een algemeen mensenrecht werd.

Geneeskundige Scharff werd arts in het nog vrij prille begin van de moderne tijd. De eerste spoorlijn in Nederland was nog geen vier jaar in gebruik toen Gerrit Schilt in 1843 werd geboren.

2. Gezondheidszorg in Bergambacht

Uit het genoemde boek van Dick Blanken is een lijstje af te leiden met voorgangers en opvolgers van Hendrik Christian Scharff:

1697	Een niet bij name genoemde vroedvrouw wordt door Schout en Schepenen benoemd en betaald.
1771	Cornelis Croon praktiseert als chirurgijn in Bergambacht.
1782	Hermina Vrijdag , de vrouw van Cornelis Croon, krijgt de bevoegdheid om de verloskunde uit te oefenen.
1813	Frederijk Antonie van Als behandelt als chirurgijn te Bergambacht een gewonde Pruisische huzaar van het leger dat ons van de Fransen bevrijdde.
1827	Chirurgijn en vroedmeester Van Ijzendoorn vestigt zich in Bergambacht.
1839	Gerardus Cornelius Burgerhout uit Rotterdam volgt Van Ijzendoorn op. Hij vertrekt naar Schiedam in 1852.
1852	Henry Ferdinand van Rentherghem
1863	Pieter Leendert Fauël .
1869	E.A. Fauël volgt zijn ernstig zieke vader op.

In dit lijstje ontbreekt H.C. Scharff. Uit de gegevens die ik heb kunnen achterhalen concludeer ik dat hij gelijktijdig met Gerardus Cornelius Burgerhout als geneeskundige in Bergambacht werkzaam was. De geboorte van Gerrit Schilt in 1843 waar Scharff bij betrokken was toont dat aan.

3. Hendrik Christian Scharff

Van Hendrik Christian Scharff weten we dat hij in 1815 werd geboren in Amsterdam. Zijn naam klinkt Duits en het is ook waarschijnlijk dat de familie oorspronkelijk uit Duitsland stamt. Niet alleen de naam, maar ook het feit dat hij kerkelijk gezien Luthers was maken dit aannemelijk.

Het waren vaak migranten uit Duitsland die in Nederland lutherse gemeenten stichtten. De familie waaruit hij kwam moet bemiddeld geweest zijn en een zeker aanzien hebben genoten, want behalve dat hij voor arts ging studeren en later zelfs promoveerde werden de huwelijken in de familie hoofdzakelijk voltrokken in de 'betere kringen'.

Bergambacht was zijn eerste gemeente als geneeskundige. Hij kwam daar als vrijgezel aan, maar niet veel later, in 1839, trouwde hij op 24-jarige leeftijd met Neeltje de Keijser, die al 38 jaar oud was. Voor Neeltje was dit niet haar eerste huwelijk, want uit de huwelijksaankondiging blijkt dat zij de weduwe is van koopman Cornelis Smits. Uit dit huwelijk had zij al een zoon, Pieter Johannes Smits die in 1856 werd benoemd tot burgemeester van Bergambacht en Ammerstol. De P.J. Smitsstraat en een monument op de begraafplaats herinneren nog aan hem. Een aantal generaties Smits hebben Bergambacht als burgemeester of in andere bestuurlijke functies gediend.

(37364) Getrouwd: H. C. SCHARFF,
Stedelijk-, Plattelands-, Genees-, Heel-
BERGAMBACHT, en Verloskundige,
9 Augustus 1839. EN
N. DE KEIJSER, WED. C. SMITS.

We weten ook waar het echtpaar Scharff-de Keijser in Bergambacht heeft gewoond, nl. in woning nummer 193. Voor hedendaagse begrippen is dat een wat vreemd adres, maar in 1839 was dit vrij duidelijk. Adressen werden in die tijd aangegeven met wijk- en huisnummers. Het gebied rondom de kerk was wijk C, woning nummer 193 is de huidige Kerksingel 33.

Uit het huwelijk van Hendrik Christian en Neeltje werden twee kinderen geboren. In 1840 een dochter, Alida Anna Elizabeth. De getuige bij haar geboorteaangifte was Frans van der Straaten, timmerman en grondlegger van de Bergambachtse timmerindustrie. Een jaar later, in 1841, werd een zoon, Jan Jacob Theodoor geboren. Over deze zoon is ook wel wat te vertellen, maar daarover in de volgende paragraaf.

Hendrik Christian bleef niet in Bergambacht. Hij vertrok naar Oostzaan en daarna weer naar zijn geboortestad Amsterdam. Naast zijn werk als geneeskundige vond Scharff ook tijd om te schrijven. In 1867 schreef hij een historisch drama in vier bedrijven: Lamoraal Graaf van Egmond. Dit werk beleefde in 1871 zelfs een herdruk. Op medisch wetenschappelijk gebied verschenen van hem bijdragen in geneeskundige tijdschriften. In 1869 overleed hij op 54-jarige leeftijd in zijn geboortestad Amsterdam.

4. Jacob Jan Theodoor Scharff

Jan Jacob Theodoor werd in 1841 in Bergambacht geboren. Van zijn vroege jeugd weten we niets. Hij trouwde, net als zijn vader met een telg uit het geslacht Smits. De eveneens in Bergambacht geboren Margaretha Petronella Jacoba Smits van der Goes was de bruid. Die dubbele achternaam dankte zij aan het huwelijk van haar vader Jan Smits met Cornelia van der Goes. Cornelia was nl. van adel en het was gebruikelijk dat die adellijke naam meegenomen werd in het huwelijk.

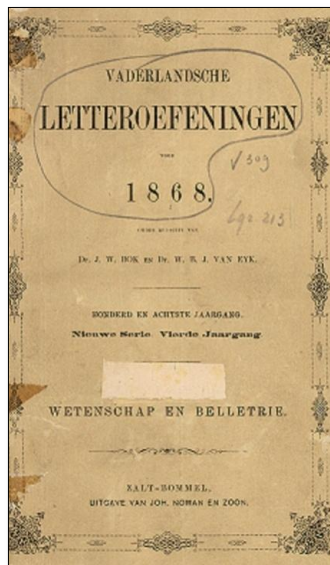
Het Lutherse geloof van zijn ouders was voor hem geen bijzaak, want Jan Jacob Theodoor ging theologie studeren aan het Lutersch Seminarium in Amsterdam. In Bergambacht was er voor een Luthers predikant geen emplot te vinden en hij nam in 1865, net een week na zijn huwelijk, een beroep aan van de Evangelisch Lutherse gemeente in Harlingen. Daar viel hij op als een modern denkend predikant. Hij verzocht de lutherse synode de Harlingse gemeente te hervormen tot een *'vrije gemeente'*. Hij verstond hieronder *'eene zedelijk-godsdiensstige vereeniging, waarvan de leden -zooowel mannen als vrouwen- zelve bepalen kunnen hoe zij hunne eeredienst verlangen in te rigten, zonder dat eenige kerkelijke autoriteit van buiten daarover het veto kan uitspreken.'*

De reactie van de synode liet er geen twijfel over bestaan: dit verzoek was *'onhoudbaar en onmensschelijk.'*

Dit onafhankelijke denken zien we ook terug in de literaire voortbrengselen van Ds. Scharff, wantevenals zijn vader was ook hij letterkundige. Hij schreef o.a.: *Gedichten* (1866) en in het literaire tijdschrift *Vaderlandsche Letteroefeningen 1868* verscheen een verhaal van hem met de titel *Frans Slingervrij -uit het leven van een dwaas-*

In dit verhaal is Frans Slingervrij, alter ego van Scharff, de onafhankelijke denker die los wil komen van het dogmatische keurslijf en *'vrijheid en gelijkheid'* propageert. Frans vindt geen gehoor, men vindt hem een dwaas. Zijn sterven werd niet betreurd: *'Frans is vergaderd tot zijn vaderen en er werd geen rouw over hem bedreven'*, schrijft dominee en letterkundige Scharff. Hij besluit het verhaal met de mismoedige constatering:

*'Die tot ere wil geraken,
Moet geen cathedralen bouwen,
Maar Eau de Cologne maken.'*

Ds. Scharff heeft niet de kans gehad meer van zich te laten horen. Hij werd ernstig ziek en hij kon zijn ambtelijke taken niet meer uitvoeren. Hij vertrok naar Amsterdam, waar zijn ouders woonden en is daar in 1869 op 27-jarige leeftijd overleden. Nog datzelfde jaar overleed ook zijn vader. Tot zijn opvolger als predikant in Harlingen werd Ferdinand Domela Nieuwenhuis benoemd. Deze werd landelijk bekend toen hij in 1879 de kerk verliet om zich, als socialistisch activist, later anarchist, geheel te wijden aan de politiek.

Dorpsbranden in Bergambacht

Door Roel Botter

Branden hebben een enorme impact. Van het ene op het andere moment dakloos, berooid, of nog erger: gewond geraken, of wanneer er slachtoffers zijn te betreuren. Recente branden in Den Haag en Lekkerkerk waar een hele straat moest worden geëvacueerd en een

bedrijfsverzamelgebouw in vlammen opging, maakten dit weer eens duidelijk, evenals de woningbrand aan de Kadijkselaan nog niet zo lang geleden, waarbij een kapitaal woonhuis werd verwoest door het vuur.

De grote dubbele boerderijbrand aan de Franse Kade/Bovenberg in 1970

In Bergambacht heeft zich door de jaren heen een aantal grote branden voorgedaan die in het collectief geheugen zijn verankerd. Wie herinnert zich niet het inferno aan de Parallelweg op 25 februari 1987 toen het garagebedrijf van Smits in vlammen opging, de brand in de Raadhuisstraat in voormalig hotel, café, restaurant 't Centrum in 1982, of de brand in de Burg, Uilkenstraat in de jaren '70 toen de boerderij van de familie Wientjes in de as werd gelegd. Wat verder terug in de tijd waren er meerdere boerderijbranden. Welgelegen in de Tussenlanen in 1961, de dubbele boerderijbrand op de hoek van de Franse Kade en (toen nog) Bovenberg in 1970 en de tragische brand in 1968 bij Oudenes aan de Tussenlanen waar een slachtoffer viel te betreuren, de antiekboerderij van Vosmaer in de Bovenberg in 1975 en zo waren er nog meer. Branden zullen er altijd zijn en daarom wordt er

veel gedaan aan preventie en geïnvesteerd in het modernste bestrijdingsmaterieel. Dit jaar wordt weer een landelijke ‘week van de veiligheid’ gehouden, waarin het natuurlijk over meer dan alleen brandpreventie zal gaan.

100 jaar geleden

Toch zal in die veiligheidsweek deze keer extra aandacht worden geschonken aan grote branden en dan met name zoals die hebben gewoed in de Bergambachtse dorpskern. Eén daarvan wordt er met name uitgelicht. De brand die bekend staat als De Grote Brand van 1921. Op 3 oktober is het precies 100 jaar geleden dat een relatief groot deel van de oude dorpskom in de as werd gelegd. De dorpskom van toen werd gevormd door de bebouwing die was gesitueerd rond de Ned. Herv. Kerk. Ze bestond uit de Kerksingel, de Achterstraat (nu Voorstraat), de Meent , de Achterweg, (later Stationsstraat en weer later Parallelweg) en de Raadhuisstraat. De Hoofdstraat (die toen Dorpsstraat heette) was al voor een groot deel aan beide zijden bebouwd tot wat nu de Pleinstraat is en gold als een uitloper van de dorpskom.

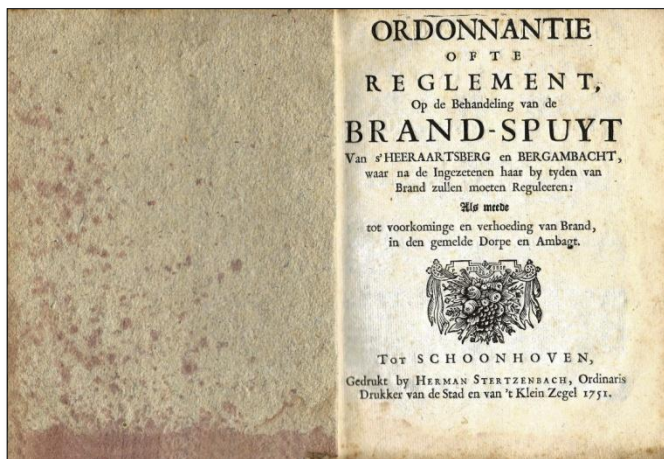
De hoek Voorstraat-Kerksingel op 3 okt. 1921

Huizen waren tot in de beginjaren van de 20^e eeuw merendeels voorzien van rieten daken. Ooit waren ze vrijwel uitsluitend van hout. De ‘verstening,’ het bouwen met steen, was al rond 1650 op gang gekomen. Alleen de kerk en het kasteel waren al eeuwen eerder in steen uitgevoerd. Houten woningen kwamen tijdens de grote branden gelukkig vrijwel niet meer voor. Het zou tot rampen van ongekeende omvang hebben geleid.

Het behoeft dan ook geen betoog dat in die periode waarin huizen voor het merendeel uit hout waren opgetrokken en met riet gedekt waren, de angst voor brand groot was. Er golden dan ook talloze voorschriften die dit gevaar moesten beperken. Er waren keuren opgesteld door schout, gezwoenen en schepenen waaraan men zich nauwkeurig had te houden op straffe van fikse boetes.

Keuren

Wie rond 1765 het dorp binnen kwam lopen of rijden vanaf de Dijkklaan werd opmerkzaam gemaakt op het brandgevaar binnen het schependom.

Men zag daar ter hoogte van de brug bij de huidige snackbar een bord staan met de korte inhoud van een keur, die op 16 mei 1765 was opgesteld door de schout, gezworenen en schepenen van 's Heeraartsberg en Bergambacht. Bij deze keur was het verboden om met enig vuur of brandende pijp tabak langs de straten en wegen binnen het schependom of brandschouwerij te lopen of te rijden met wagens geladen met "hoy, stroy, riet, hout, hennep of andere brandstoffen." Ook mocht zo iemand niet gaan of komen in achterhuizen, schuren, bergen of andere opslagplaatsen van dit brandbaar materiaal. Bij overtreding moest een boete van 10 stuivers worden betaald. Eenzelfde bord stond "Opt Noorde ent van desen dorpen aan het ent van de straat," (de tegenwoordige Hoofdstraat). Waar deze borden stonden begon het schependom, de toenmalige bebouwde kom, waar van tijd tot tijd de brandschouw werd gedreven en waarvoor de brandkeuren waren vastgesteld. Die brandkeuren waren wel nodig met het oog op het vele hout en riet aan de woningen. Ontstond er brand en was de wind ongunstig dan was er geen redden meer aan en restte er weinig meer dan te proberen nog iets van de schamele inboedel en het vege lijf te redden.

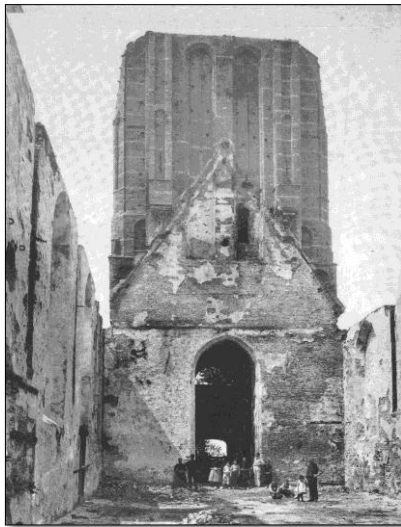
Blusmateriaal

Van het beschikbare blusmateriaal moest men het in die tijd niet hebben. Volgens de lijst van de brandschouw uit de jaren 1653-1654 bestond het blusmateriaal, dat eigendom was van de ingezetenen uit: 32 emmers, 14 leren emmers, 2 brandhaken elk met 2 ringen, 4 haken, 7 leren(ladders) en 4 kluihfaken. Niet bepaald een opsomming die vertrouwen in een goede afloop geeft bij een fikse brand. Bij een brand in het dorp waren alle ingezetenen verplicht om hun blusmateriaal, zoals emmers, ladders en haken voor hun huis te zetten, om indien nodig bij de brand gebruikt te kunnen worden, op boete van 18 stuivers. Gereedschap moest men in goede staat houden. Bij het drijven van de brandschouw, waarbij schout en schepenen van huis tot

huis gingen, moest men dit blusgereedschap, voorzien van eigen naam en huismerk tonen. Mankeerde er iets aan dan werd men beboet met 2½ stuiver voor elk stuk gereedschap dat niet aan de eisen voldeed of geheel mankeerde.

Controle van huizen en watergangen

Iedere ingezetene stond voor een bepaald stuk gereedschap op de brandschouwlijst. Tijdens deze brandschouw werden ook de schoorstenen nagezien of ze wel schoon waren en of er zich geen scheuren of gaten in bevonden. Het was ook verboden hooi, stro, riet hennep, hout of takken naast de schoorsteen of vuurplaats op te slaan, op verbeurte van 10 stuivers. De Hoeksloten en andere algemene watergangen moesten uitgediept zijn tot 3 voeten (plm 90cm) onder het zomerpeil. De sloten tussen akkers en erven moesten 2½ voet onder het zomerpeil zijn.

De ruïne van kerk en toren na de brand op 26 april 1891

Men was verplicht de as uit te storten in een stenen asput van 5 voet in het vierkant en tenminste op een afstand van 2 roeden (plm. 7m) van rieten of houten heiningen, huizen, bergen, of schuren. Niemand mocht vuur in potten, testen of ketels buiten het huis zetten in de open lucht.

Ton op de oven

Alle bakkers binnen het schependom moesten steeds een ton vol water van tenminste ter grootte van een half vat op hun oven hebben staan. Het ontbreken ervan of niet voldoen aan die voorwaarde leverde een boete van F3,- op, een enorm bedrag voor die tijd. Wat de inhoud van een vat was, vermeldt de historie helaas niet. Alle ingezetenen van het schependom, moesten 's winters bij dichtgevroren water een bijt maken van vijf voet in het vierkant op de sloten en weteringen volgens een lijst die daarvan werd bijgehouden. Elke morgen en avond moest deze bijt weer worden opengemaakt. Hoe lang deze voorschriften zijn blijven gelden is mij niet bekend, maar ik herinner mij de talloze brandbijten in de winters van de jaren '50 en '60 in de vorige eeuw nog goed.

De eerste brandspuit

In 1751 kwam de eerste brandspuit in Bergambacht. Deze spuit kon zelf geen water uit de sloot opzuigen, maar had een grote waterzak die door waterscheppers moest worden vol gehouden. De spuit kon wel persen, dus was het nu mogelijk gericht te blussen. Al was het een behoorlijke vooruitgang, tegen een brand van enige omvang had men nog steeds weinig verweer. Het blusgereedschap van de ingezetenen bleef nog lang nodig. In 1764 kwam er nog een tweede spuit en ook in de omliggende dorpen werden spuiten aangeschaft. Er kwam toen ook

een vorm van onderlinge hulp tot stand bij grote branden. Het probleem was echter dat hulp inroepen te paard moest gebeuren en de spuit uit een ander dorp ook met een paard moest worden aangevoerd. Snelheid en dus tijd waren sterk beperkende factoren om hulp te kunnen verlenen. Het is dan ook begrijpelijk dat men vroeger uiterst bevreesd was voor brand en strenge maatregelen trof en bepalingen stelde ter voorkoming van catastrofes die zich uiteindelijk toch wel voordeden. De grote branden van 1886, 1891 en 1921 waren wat dat betreft exemplarisch.

Hoek Kerksingel-Achterstraat begin 20^e eeuw

De brand in 1886

In 1822 telde Bergambacht 1299 inwoners, waarbij in aanmerking moet worden genomen dat een flink deel daarvan buiten de dorpskom woonde. Dat was in 1890 ruim verdubbeld tot 2905. Een klein deel van

die toename kwam door het samenvoegen van Bergambacht en Zuidbroek in 1857. De dorpskom telde in 1926 rond de 1100 inwoners. In de loop van de 19^e eeuw was de toenmalige Dorpsstraat, als uitloper van de dorpskom, meer en meer bebouwd aan zowel de west- als oostzijde. De daken van de woningen en boerderijen- ja die stonden er ook- waren nog steeds met riet gedekt en het was niet denkbeeldig dat bij het ontstaan van brand de gevolgen ingrijpend zouden zijn. Uiteindelijk ging het dan ook een keer fout. Op zondagmorgen 4 april 1886 brak er brand uit bij Klaas Oskam, halverwege de Dorpsstraat, ongeveer ter hoogte van nu Hoofdstraat nr. 64. De harde wind veroorzaakte een vonkenregen naar de omliggende woningen en al spoedig was er geen houden meer aan. Boerderijen aan de overzijde vatten ook vlam en werden in de as gelegd. In korte tijd konden acht woningen als verloren worden beschouwd. Het meeste vee kon worden gered, maar van de inboedels bleef vrijwel niets over. 17 gezinnen waren huis en haard kwijt. Verzekerd was men niet of nauwelijks. Een commissie, bestaande uit burgemeester Smits, wethouder P. van Wijngaarden, de arts Fauël, kerkvoogd J.van der Straaten , ouderling J.Verburg en notaris Mahlstedde ging zich bezighouden met het inzamelen van gelden “om de nood te lenigen.” Het lijkt achteraf op een generale repetitie voor een ramp die zich 25 jaar later zou voordoen. Het gedeelte dat door de brand werd verwoest betrof aan de westzijde de woningen gerekend vanaf de huidige pastorie van de geref. kerk tot het appartementengebouw Op den Quell. Aan de oostzijde gingen 2 boerderijen verloren. Daar werd later op nr.69 de woning van de fam. Schouten gebouwd en rechts ervan de boerderij op nr. 67, waar in de topgevel het jaar van herbouw staat aangegeven: 1886. Na deze brand werd een nieuwe bouwverordening uitgegeven die inhield dat alle nieuw te bouwen woningen in de dorpskom met een pannendak moesten worden uitgevoerd. Rieten daken waren vanaf dat moment niet meer toegestaan.

De brand in 1891

Boerderijen in de dorpskom waren tot in de 20e eeuw een normaal verschijnsel. Hoewel het aantal in de jaren '50 al zodanig was teruggelopen dat ze op de vingers van één hand waren te tellen. De familie Treure was de laatste die tot 1986 hun boerenbedrijf in de Hoofdstraat had.

Op de westhoek van de Kerksingel en de Raadhuisstraat stond in de 19e eeuw een boerderij die in tweeën werd bewoond. In het voorhuis woonde schoenmaker Aart Kappetijn, wiens naam ook regelmatig opduikt als getuige bij het aangeven van nieuw geboren.

Waarschijnlijk omdat hij vlakbij het gemeentehuis woonde en natuurlijk meestal thuis was. Zo staat hij ook als getuige vermeld op de geboorteakte van de later zo bekend geworden Pieter van Zwienen.

In het achtergedeelte woonde boer Jac. Verburg. Het was zondagavond 26 april 1891 toen het bij Verburg mis ging. Er ontstond een brand die zo snel om zich heen greep dat men ternauwernood het vee en het vege lijf kon redden. Woning en inboedel gingen compleet verloren. En daar bleef het niet bij. In korte tijd stonden ook panden ernaast in brand. Aan de westzijde van de Kerksingel vatte een andere boerderij vlam en brandde volledig uit. Hoe de toren in brand is geraakt, blijft een vraag. Een houten deur? Wellicht via de galmgaten bij de klok? Brandend riet waaierde overal heen. Al snel sloeg het vuur over van de toren naar het kerkgebouw. De kerk veranderde in korte tijd in een geblakerde ruïne waaruit men niets had kunnen redden. Het luisterrijke interieur met de historische rouwborden, het kerkmeubilair met de notabelenbanken en de eikenhouten preekstoel, het dooparchief, de lidmatenlijst, alles werd een prooi van de vlammen. Het sein "brand meester" kwam rond middernacht. Behalve kerk en toren waren 6 woningen afgebrand en 11 gezinnen dakloos geworden.

De Grote Brand op 3 oktober 1921

We maken een kleine sprong in de tijd naar het begin van de 20^e eeuw. Maandagmorgen 3 oktober 1921 leek op een maandagmorgen zoals er zoveel waren geweest en nog zouden komen. De rust van de voorbije zondag maakte plaats voor de bedrijvigheid van de nieuwe werkweek. Hoewel we die bedrijvigheid natuurlijk moeten beschouwen in het licht van die tijd. De meeste dorpen in de Krimpenerwaard leidden een relatief slaperig bestaan in de jaren '20. Boerderijen bepaalden voor een groot deel het beeld en zorgden voor werkgelegenheid. Boerendaggers en stoepmeiden werkten op boerderijen. Hoefsmeden, wagenmakers, timmerlieden en allerlei andere handwerkslieden leefden van de agrarische sector. In Bergambacht stond sinds een aantal jaren een timmerfabriek, die later de basis zou blijken te zijn van een decennialang bloeiende industrie. Pas aan het einde van de 20^e eeuw was deze industrie over haar hoogtepunt heen.

Smeulende puinhopen in de Meent

Ontsluiting Krimpenerwaard brengt economische groei.

De Krimpenerwaard was eeuwenlang een door rivieren omringd en moeilijk toegankelijk gebied. Maar in 1914 vond de ontsluiting plaats waarnaar men zo lang had uitgezien. De spoorlijn van Schoonhoven naar Gouda kreeg eindelijk haar beslag en zorgde voor een toename van de economische activiteiten. En juist dat spoor, of beter gezegd; de locomotief die het treintje voorttrok met een gangetje van zo'n 30km per uur, veroorzaakte een ramp die de inwoners van het dorp nog lang bij zou blijven.

De ramp

Op die bewuste maandagmorgen in 1921 reed het treintje vanuit Schoonhoven langs halteplaats Den Hem, stopte daarna bij halte Ammerstol/Capellelaan om vervolgens bij station Bergambacht halt te houden. Van daar ging het 300 meter westwaarts om dan af te buigen in noordelijke richting naar Gouda.

De Achterstraat ter hoogte van de hoek met de Meent

Het was rond half tien in de morgen. Het was helder weer en al lange tijd erg droog. De wind waaide stormachtig uit het zuidwesten. Die laatste twee factoren hebben er waarschijnlijk toe bijgedragen dat het zo enorm fout ging. Vonken vanuit de schoorsteen van het ‘puffertje,’ zoals de locomotief ook wel werd genoemd, kwamen op het dak van een schuur van boer Buijsen terecht. De boerderij stond aan wat nu de Parallelweg is ter hoogte van het eind van de westelijke bebouwing.

De vlammen hadden door de droogte en harde wind vrij spel. Al snel sloeg het vuur over naar het woonhuis, waarna kort daarop ook de woningen van de gezinnen Kok, Dekker, Bezemer en Duhén in lichterlaaie stonden. Er leek geen houden aan. De motorspuit uit het dorp en een aantal handbrandspuiten waren al snel niet toereikend. De vonken waaierden overal heen. En het duurde niet lang tot een noodkreet klonk dat de graanschuur met het rieten dak van de firma Van Wijngaarden in de Meent een prooi van de vlammen werd. Even later had ook de woning van P. Romeijn in de Achterstraat, die nu Voorstraat heet, vlam gevat. Toen ging het hard. De woningen van schilder Van de Velde, van wegwerker Steef van Schenderen, van C. Berkouwer, van de wed. Bode, van Pauw van Buuren, evenals die van smid Jan Pols, van J.v.d.Bos, W. van Buuren, de fam. Graafland, fam. Nieuwpoort, P. Duhén en fietsenmaker Swieb veranderden in smeulende ruïnes. Om de ramp compleet te maken brandde uiteindelijk de nabijgelegen Openbare Lagere School ook nog af. Nadat uit de omliggende gemeenten Ammerstol, Groot-Ammers, Stolwijk, Vlist en Gouda hulp was toegesneld, kon uiteindelijk de brand bedwongen worden. Te hulp geroepen motorspuiten uit Den Haag arriveerden wel, maar hoefden niet meer in actie te komen.

Een wonder, geen slachtoffers

Opmerkelijk was dat in de vuurzee het pand van bakker Bart Kok overeind was gebleven, terwijl rondom alles was afgebrand. Kok had

slechts wat schade door afgebladderde verf. Mogelijk dat zijn pand gespaard bleef omdat het met pannen was gedekt.

Persoonlijke ongelukken deden zich gelukkig vrijwel niet voor. Alleen viel de hr. F. de Bruin van het dak tijdens het blussen van zijn woning en brak een been. De historie vermeldt ook nog dat in de hectiek een zestal fietsen werd gestolen. Een verschijnsel dat dus van alle tijden blijkt.

Een groot aantal inwoners werd door de brand dakloos. Voor hen moest voor de nacht een oplossing worden gevonden. De leegstaande pastorie aan de Kerksingel bood soelaas voor een aantal mensen. Ook werden velen bij familie ondergebracht. Het Roode Kruis uit Gouda zorgde voor de aanvoer van ledikanten en beddengoed.

Ramp te Bergambacht.
—o—
Er zijn heden verschenen 10 verschillende
Fotokaarten
van den verschrikkelijken brand, welke Bergambacht teisterde. Deze zijn na ontvaugst van f 1,25 (of 12½ cent per stuk) verkrijgbaar bij den Heer O. ANKER (Boekhandel-Postkantoor) te Bergambacht.
Deze kaarten worden verkocht ten bate van de slachtoffers.
HET COMITÉ.

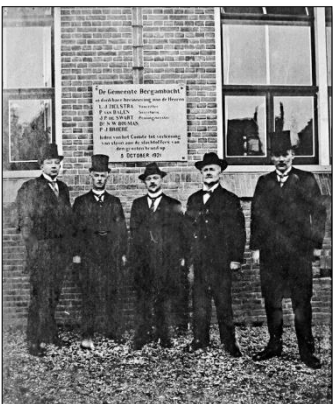
Koninginnen Wilhelmina en Emma dragen financieel bij.

Van de inboedels heeft men nauwelijks iets kunnen redden. Wat men nog in veiligheid kon brengen werd in de Herv. Kerk ondergebracht. Veel gezinnen waren niet of nauwelijks verzekerd. Dat leidde er toe dat al op de avond van de 3e oktober op initiatief van de heren L.J. Zielstra

en P. van Balen een vergadering met de burgerij werd belegd, net zoals dat in 1886 ook was gebeurd. Er werd een comité opgericht tot steun aan de slachtoffers van de brand. Dit comité bestond uit burgemeester J.J.A. Uilkens, huisarts L.J. Zielstra, het schoolhoofd P.van Balen, fabrikant J.P. de Zwart, handelaar P.J. Broere en huisarts N.W. Bouman. Er werd een fonds gesticht waarin werd bijgedragen door niet alleen de gemeente Bergambacht, maar ook door omliggende gemeenten en bijdragen uit het hele land. Ook Koningin Wilhelmina, Koningin-moeder Emma en Baron van Hardenbroek, de ambachtsheer van Bergambacht, droegen bij. Velen konden met behulp van deze gelden en bijdragen van het Rijk een nieuwe woning laten bouwen.

Gedenksteen in het Raadhuis

Op 7 november 1923 werd een gedenksteen onthuld als eerbetoon aan het comité. Deze gedenksteen bevindt zich nu in de zuidmuur van het voormalig raadhuis aan de Raadhuisstraat. De naam van erevoorzitter burgemeester J.J.A. Uilkens ontbreekt hierop. Hij werd geëerd met de wijziging van de naam van de Achterweg in Burgemeester Uilkensstraat.

Het comité bij de gedenksteen

Aanvullend HOP-nieuws

De lezing 'Meten is Weten' door Peter Sluisman wordt gehouden op 30 nov. 2021. Om 19.00h Aanmelden vooraf bij de bibliotheek.

In de vitrines:

Van 8 juli tot 8 augustus: Herman de Man.

Van 16 sept. tot 13 okt.: Foto's en knipsels over de Grote Brand

Van 14 okt tot plm. 1 dec.: Maten en gewichten.

Het HOP-café begint weer op zaterdag 11 september van 11.00h tot 13.00h.

Het volgende café is op zaterdag 13 november op dezelfde tijdstippen.

Lezingen

De lezingen van Paul in 't Veld over het ontstaan van de Krimpenerwaard en het Slot 's Heeraartsberg worden gehouden op dinsdag 21 sept.in De Schakel. Aanvang 20.00h, zaal open 19.30h

Op dinsdag 16 sept. houdt Peter Sluisman de lezing Meten is Weten in het H. Zanenhuis in Ammerstol.

Financiële Jaaroverzicht 2020

Historische vereniging Bergambacht
jaar 2020
staat van baten en lasten 2020

	uitkomst 2020	begroot 2020	uitkomst 2019
baten			
contributies	2592	2250	2250
advertenties	950	650	625
subsidies	894,2	1000	956
giften	25,18	40	40
verkoop	6	10	10
	<u>4467,38</u>	<u>3950</u>	<u>3881</u>
lasten			
lezingen	426,5	1400	1325
drukwerk en porti	942,41	950	907
activiteiten	182,98	0	0
hardware	852,1	750	0
uitg. hist wandeling	430,55	250	0
website	69	200	623
archief en bibliotheek	0	250	0
overige kosten	247,05	250	261
	<u>3150,59</u>	<u>4050</u>	<u>3116</u>
saldo	<u>1316,79</u>	<u>-100</u>	<u>765</u>

Historische Vereniging Bergambacht
balans per 31 december 2020 (in euro's)

balans per	31-dec-20	31-dec-19
activa		
vorderingen en overlopende activa	1.187	105
liquide middelen	<u>9.361</u>	<u>8.722</u>
	<u>10.548</u>	<u>8.827</u>
totaal activa	<u>10.548</u>	<u>8.827</u>
passiva		
eigen vermogen	<u>10.134</u>	<u>8.817</u>
schulden	<u>414</u>	<u>10</u>
totaal passiva	<u>10.548</u>	<u>8.827</u>

noten:

voorraad boekjes wandeling niet geactiveerd
nieuwe PC niet geactiveerd.

